

2010/2011 õ.a. keemiaolümpiaadi piirkonnavoor

11. klass

Metallide oksiidid ja süsivesinikud

1. a) Millised järgmistest rauaoksiididest võivad esineda looduses?
 i) FeO, ii) Fe_{2,05}O₃, iii) Fe₂O₅, iv) Fe₃O₄, v) Fe₂O_{3,04}, vi) Fe₂O₃
 b) Millised järgnevatest lihtainetest reageerivad kontsenteeritud lämmastikhappega täielikult? i) Hapnik, ii) Kuld, iii) Süsinik, iv) Raud, v) Kaltsium, vi) Baarium, vii) Kroom, viii) Naatrium
 c) Joonistage ja nimetage kõik võimalikud C₄H₈ isomeerid.
 d) Millised eelmises punktis loetletud ühenditest annavad vesinikbromiidiga reageerides kiraalse ühendi? Joonistage vastavad ühendid. **11 p**

Vaskvitriol

2. Vaskvitriol (CuSO₄·5H₂O) on sinist värvi kristalne sool tihedusega 2,3 g/cm³. Toatemperatuuril lahustub 1,00 dm³ vees (1,00 g/cm³) 320 g vaskvitrioli.
 a) Mitu protsenti moodustab CuSO₄ ja H₂O vaskvitrioli massist?
 b) i) Mitme protsendiline CuSO₄ vesilahus saadakse, kui 65,0 cm³ vees lahustatakse 18,0 g vaskvitrioli?
 ii) Minimaalselt mitu grammi vaskvitrioli peab sellele lahusele lisama küllastunud lahuse saamiseks?
 c) Vaskvitrioli võeti *N* klaasitäit. Mitu klaasi vett võib sellele kogusele soolale lisada, et saada ilma sademeta küllastunud lahuse? **8 p**

Küllastumata süsivesiniku reaktsioonid

3. Broomivee toimel tekib küllastumata süsivesinikust **X** tetrabromoderivaat (sisaldab nelja broomi), milles broomi sisaldus on 75,8 massiprotsenti. Teada on, et süsivesinik sisaldab tsükli, milles kordsed sidemed on üle ühe üle kogu tsükli s.t sidemed on konjugeeritud. Broomivee toimel küllastuvad tsüklist mitte kuuluvad kordsed sidemed. **X** oksüdeerimisel KMnO₄-ga happelises lahuses saadakse bensoehape, kusjuures tsükkel ei oksüdeeru.
 a) Arvutage ühendi **X** molekulmass ja kirjutage summaarne valem.
 b) Joonistage ühendi **X** struktuurivalem.
 c) Leidke järgmises reaktsioonis muutuva o.a-ga elementide keskmised o.a-d. Määrake oksüdeerija ja redutseerija. Tasakaalustage võrrand.
 $X + KMnO_4 + H_2SO_4 \rightarrow C_6H_5COOH + CO_2 \uparrow + K_2SO_4 + MnSO_4 + H_2O$ **13 p**

Rauamaagi analüüs

4. Hematiit on tähtis raud(III)oksiidi sisaldav rauamaak. Fe₂O₃ sisaldust maagis määratakse redokstiitrimise teel, mis põhineb Fe²⁺-ioonide oksüdeerimisel kaaliumdikromaadiga. Võeti 0,400 g peenestatud maaki ja töödeldi kontsenteeritud soolhappega. Lahustumatute komponentide filtrimisel saadud filtraadile lisati SnCl₂ lahust seni, kuni Fe³⁺-ioonidele

iseloomulik kollane värvus oli kadunud. Tina läks oma teise stabiilsesse o.a-sse (IV). Seejärel tiitriti saadud lahuse K₂Cr₂O₇ lahusega (titrant) soolhappe ja indikaatori (difenüülamiin) juuresolekul – kõik metallid muundati vastavateks kloriidideks. Tiitrimiseks kulus 37,3 cm³ titranti, mis saadi 0,650 g kaaliumdikromaadiga lahustamisel 250 cm³ vees.

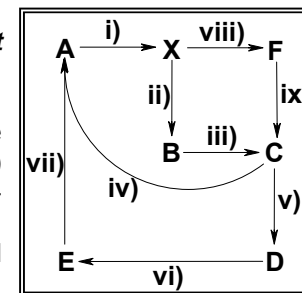
- a) Kirjutage kolme ülalkirjeldatud reaktsiooni tasakaalustatud võrrandid.
 b) Arvutage Fe₂O₃ massiprotsendiline sisaldus hematiidis. **8 p**

Aine massi jäävuse seadus

5. Esitatud reaktsioonivõrrandites vastab igale **rasvaselt tähistatud** arvule ainult üks kindel aine, kusjuures see arv on võrdne aatomite arvuga selles molekulis. Näiteks aine **4** sisaldab 4 aatomit. Korrutusmärk ja arv selle ees näitavad aine ees olevat koefitsienti vastavas reaktsioonivõrrandis. Näiteks: 2×8 – kaks molekuli ainet, mis sisaldab 8 aatomit (see ei ole sama mis 8×2).
 $1 + 2 \times 3 = 5 + 2 \uparrow$ $1 + 2 \times 4 = 7 + 2 \uparrow$ $3 \times 4 + 8 = 20$
 $2 \times 8 + 3 \times 1 = 13 \downarrow + 3 \times 2 \uparrow$ $2 \times 3 + 7 = 2 \times 4 + 5$
 $3 \times 5 + 2 \times 8 = 6 \times 3 + 13 \downarrow$ $3 \times 7 + 4 \times 8 = 13 \downarrow + 2 \times 20$
 On teada, et aine **2** ei ole binaarne; gaasi **4** lahustumisel vees moodustub alus ja **8** on hape; element **1** on metall, millel ühendites on ainult üks o.a, ja selle protsendiline sisaldus aines **5** on 41,7% ja aines **13** 27,7%. Kirjutage ühendite **1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 20** valemid ja nimetused. **9 p**

Huvitav element

6. Elementi **X** kasutatakse palju elektrotehnikas. Laboris saadakse elementi **X** aine **A** reaktsioonil magneesiumiga. Saadud **X** puhastamiseks pestakse seda esmalt soolhappega – lahustab reaktsioonil **i**) tekkinud teise saaduse, seejärel vesinikfluoriidhappega – lahustab reageerimata jäänud lähteaine.
 a) Kirjutage **X** saamise (**i**) ja selle puhastamisel toimuvate reaktsioonide võrrandid (kokku 3 tk).

- Reaktsioonil **ii**) reageerib **X** molekulaarse klooriga. Reaktsioonil **iii**) redutseeritakse **B** LiAlH₄-ga. Kui aine **B** (%**X**) = 16,5) oli oksüdeerija, siis ühendit **C** kasutatakse redutseerijana. Aine **C** „põleb“ õhus aeglaselt aineks **A**. Reaktsioonil leelisega saadakse aine **C** aine **D**, mis muutub soolhappe lahuse lisamisel happeks **E** (%**X**) = 36,0). Kuumutamisel laguneb aine **E** tagasi aineks **A**.
 b) Kirjutage reaktsioonide **ii**)–**vii**) võrrandid.
X võib reageerida metalse kaltsiumiga, mille tulemusel saadakse **F**. Aine **F** reaktsioonil soolhappega saadakse suhtega 4:3 aine **C** ja selle homoloog, mis sisaldab ühe asemel kahte **X** aatomit.
 c) Kirjutage reaktsioonide **viii**) ja **ix**) võrrandid. **11 p**